

Kyla och torka påverkade fågelsamhället 2017

Kjell Häggvik

År 2017 blev en tung säsong för våra fågelarter som har insekter som viktigaste födokälla. Vi hade en ovanligt kylig vår och en torr sommar. Vad var det som hände? Hur påverkades fåglarna av den kalla våren? Hur ser 2017 ut ur ett historiskt perspektiv. Här kommer en analys i frågan.

Var fanns sångarna under artracet?

Vid sammanräkningen efter artracet i augusti 2017 konstaterade vi att endast en sångare noterats (figur 1) mot fler än fem övriga år. Säv-sångaren vid Bonadammen var undantaget som tydliggjorde årets brist på ungfåglar av sångare. Oron som väckts under våren var befogad. Vädermakternas iskalla och tidvis torra grepp hade inte gått obemärkt förbi. Vi minns att våren var kall och sommaren torr. Vår äppelskörd var ovanligt liten. Under våren såg vi knappt några bin. Samtidigt var den lilla skörden inte så skadad av

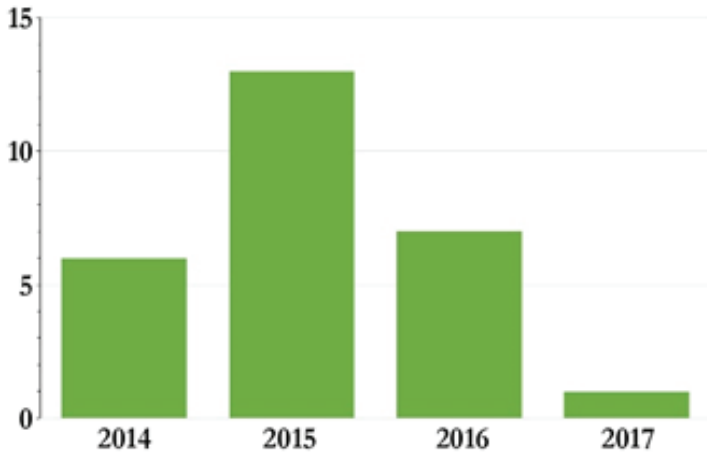
insekter som den kunnat vara ibland. Under sommarens väl svala utomhusmiddagar tyckte jag att det var ovanligt mygg- och getingfritt. I och för sig skönt, men ändå insektsfritt. Man undrar vad som egentligen hände under den ljumma perioden av året. Att kyla och torka påverkar insektsmängd och skörden är logiskt, men kan man förstå mer av detta. Den här nyfikenheten kanske kan leda till bättre förståelse av vådrets påverkan på vårt lokala fågelliv, åtminstone för min del. Artrace resultatet i övrigt påvisar inte något påtagligt anmärkningsvärt historiskt sett, även om artantalet minskat något 2017 (figur 2) för arter med födobas i insekter, frön och småkryp. Under artracet räknar vi arter och inte individer. En uppdelning av resultatet 2014-2017 i arternas huvudsakliga födobas ger oss inte något tydligt svar.

Säv-sångare, enda sångare som noterades i augustiracet 2017

Den kyliga våren

Om man skall vara ärlig så kändes inte sommaren speciellt varm heller. Den minnes gode tänker att även sommaren 2016 var sval om än inte som 2017. Medeltemperaturerna för Mälardalen och Svealand visar att värmen kom längre upp under 2016 än 2017 för månaderna mars till augusti. På Adelsö finns en väderstation som varit aktiv under en lång tid (med ett uppehåll under en

Figur 1. Antal noterade sångare vid racen i augusti 2014–2017.

period av sommaren 2016), för vilken man kan inhämta faktiska mätvärden från SMHI. Man kan anta att mätvärden från Adelsö är representativa för Mälärörna, med en möjlig kommentar att närheten till vattnet jämnar ut temperaturer något (figur 3).

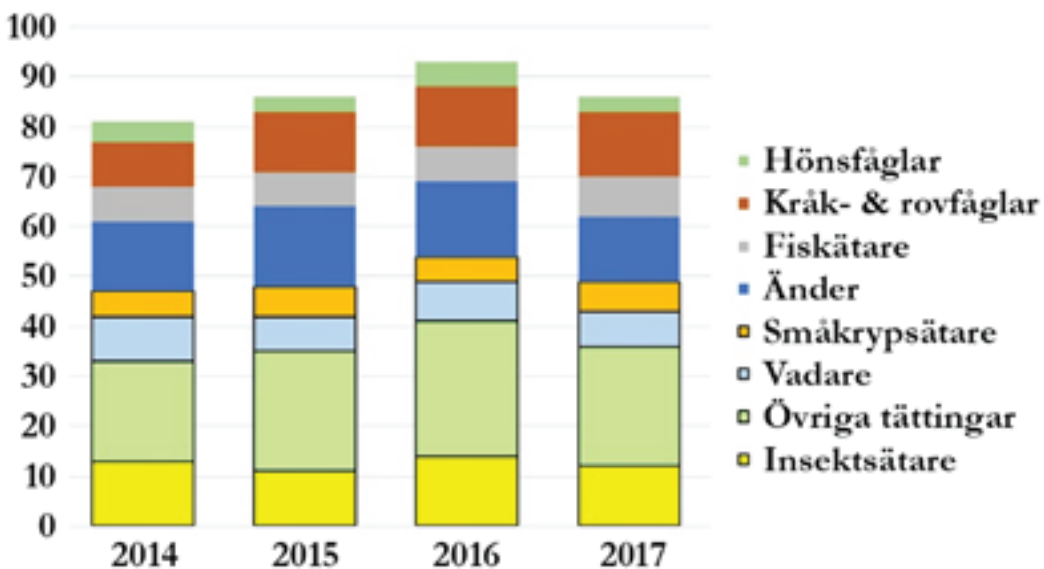
Det man tydligt kan utläsa från historiken är att en något varm mars-månad, följdes av ett stopp

för värmen i mitten på april. Under en månad, under första halvan av maj hade vi tidvis frystemperaturer. Även i juli låg temperaturerna lågt i jämförelse med tidigare år (2011-2016). Onekligen oroande fakta i häckningsperioden.

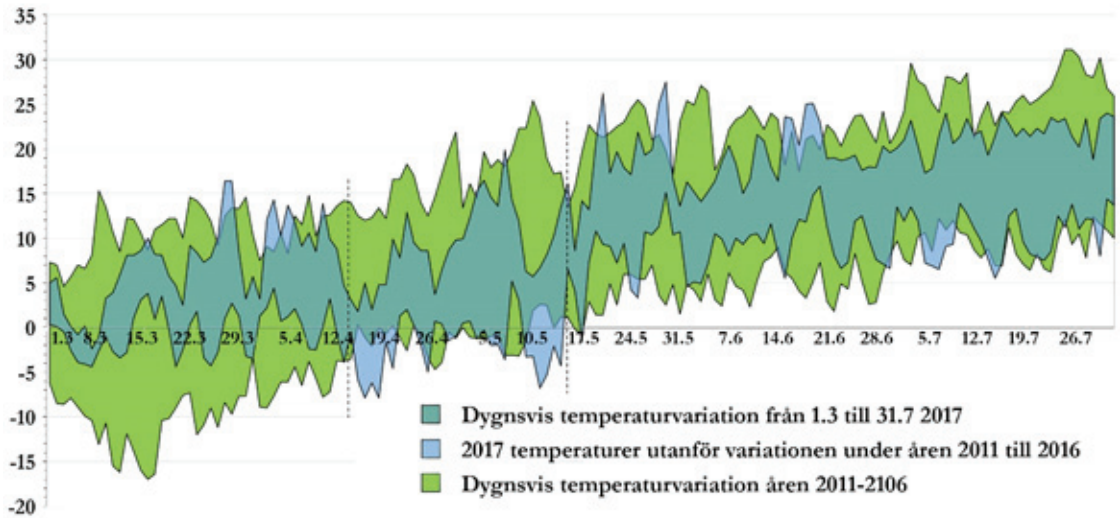
Sommartorka på Ekerö

Den 10 juni när jag höll jag nattsångarexkursionen, för övrigt en av årets höjdpunkter, så var vädret ovanligt nyckfullt. Istället för en ljuvlig försommarmkväll startade vi utflykten vid kommunhuset i

skydd av regn. Ett ovanligt regn skulle det visa sig. Jag skall erkänna att vid tillfället såg jag inte regnet som en välsignelse. Våra tåliga skådare gav dock inte upp utan följde med, uppmuntrade av en förtröstan om att skådning kan vara riktigt bra efter ett regn. Vi var väl lite frusna, men märkligt nog blev det en lyckad utflykt. Vi hörde de nattsångare vi ville och hoppats på att höra. Som

Figur 2. Antal sedda arter i racen 2014-2017

Figur 3. Dygnsvis temperaturvariation 1.3–31.7 2017 jämfört med motsvarande under åren 2011-2016 (Adelsö).

det skulle visa sig senare under sommaren hade sångarna en tuff häckningssäsong.

Nederbörden i maj var rekordlåg, i juli var det också lågt. Vi fick vår beskärda del av regn vid kommunhuset i juni. I figur 4 visar linjen 2017 års månadsnederbörd i mm och de blå staplarna variationen i åren 2011-2016.

Vinterobservationer

”Vinterfågelräkningen” är årligen återkommande och utförs så lika som möjligt av rapportörerna. Det som varierar är antal fågelindivider samt hur många matningar som rapporteras. Med viss reservation skulle man kunna se indikationer på hur föregående år utvecklats (figur 5). Eftersom räkningen domineras av småfåglar med frön och nötter som föda är den utvecklingen intressant då det var torka under sommaren 2017.

Under 2017 var det relativt många fåglar per matning. För den senaste räkningen 2018 var det fler rapportörer, men relativt sett blev antalet fåglar per matning den lägsta under hela perioden. Att notera, antalet rapportörer och individer minskade kraftigt från 2015 till 2016, dock är

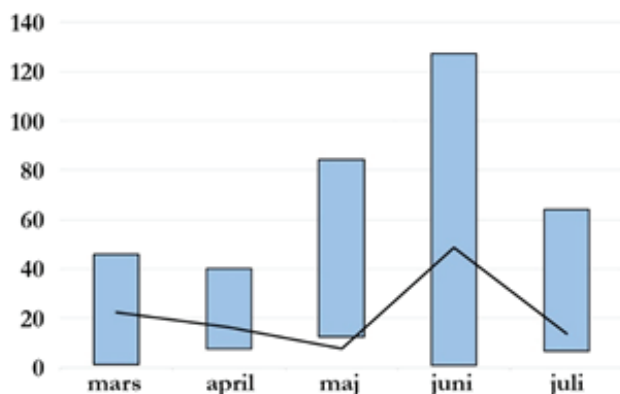
individerna per matning ändå högre än 2018 års resultat.

Man kan anta att tättingar från föregående år (2K+) med smak på frön och nötter troligen klarat sig bra till slutet på januari 2017 och de frös i alla fall inte ihjäl i mars.

Även om det kan vara svårt att notera antalet sångare så hörde vi ändå förväntat antal sångarter i början på juni. Men kylan och torkan måste ha blivit en svår uppgift för fåglar som har stor del av sitt födointag baserat på insekter och frön.

Nordliga vindar i april och maj

Temperaturmätningarna på Adelsö visade att perioden från mitten av april och en månad framåt var osedvanligt kall. Likaså visar nederbördsmätningen att maj och juli var torra. Kylan kan förklaras av att det var ovanligt mycket nordliga vindar under våren. Från 15 april till 15 maj 2017 var den mesta vindriktningen från norr till skillnad mot medelriktningen under år 2011 till 2016 där vindarna kom från syd-sydöst samt från väster. Därmed var det naturligt att temperaturen under dessa vindförhållanden blev 4-6 grader kall-

Figur 4. Månadsnederbörd i mm (heldragen linje) och variationen 2011–2016 (Adelsö).

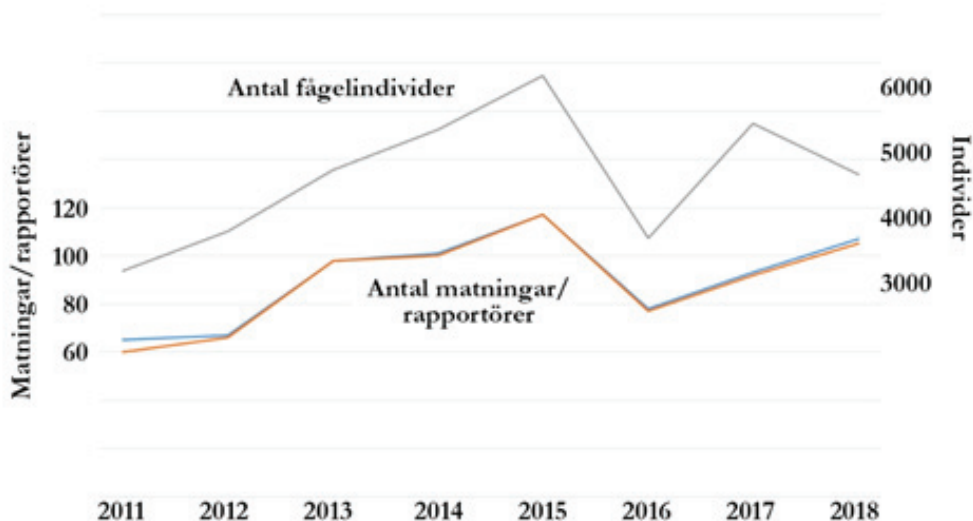
lare. Under juli förstärks problemet med torkan av mer vind. Det blåste mer under juli 2017 och vinden kom från väst-nordväst. Annars brukar det bli västliga och sydöstliga vindar som normalt också är ganska varma under juli. Vind under en period då skörden skall mogna är egentligen inte ett problem, men under den tidigare perioden var det mindre regn så skörden växte dåligt.

Individantal för artgrupper under augusti 2017.

För att bedöma och illustrera hur individantalet för våra fåglar påverkats av 2017 års väder är det intressant välja ut arter som har sin primära föda bland insekter, övrigt småkryp samt säd, frön och bär. För vissa arter, såsom t.ex. tornseglare och svalor, så rör de sig säkerligen vid flera fågellokaler mer eller mindre samtidigt. Dessutom kan antalet bli så stort att det dels ger osäkra tal samt skymmer observationer av mer stationära arter. Att notera är dock att antalet skådare som rapporterar och rapporteringsvolymen är förvånansvärt stabil.

I grafen är valt ett antal typer av arter där det kan ge trovärdiga trender.

Antalet som redovisas är en total för varje månad under 2011-2017 där största antalet individer per art är noterat för varje fågellokal. Därefter är dessa maxantal summerade för hela kommunen. Därmed spelar det inte så stor roll om "bästa" observationen gjorts en viss dag utan reservationen är att stora flockar som flyttar runt inte skall räknas med.

Figur 5. Vinterfågelräkningen: resultat för Ekerö kommun

Primära insektsätare är arter som t.ex. sångare, flugsnappare, ärlor. Svalor och seglare är inte inkluderade. Småkrypsätare är hackspettar och törnskata. Vadare är alla arter dock ej tofsvipor som har väldigt stora antal under sträck. Övriga tättingar är insekts- och fröätare, dock exkluderat duvor och stare, för att undvika deras dominans och därmed illustrera en större variation av arter.

Foto: Kjell Håggkvist

Törnsångare.

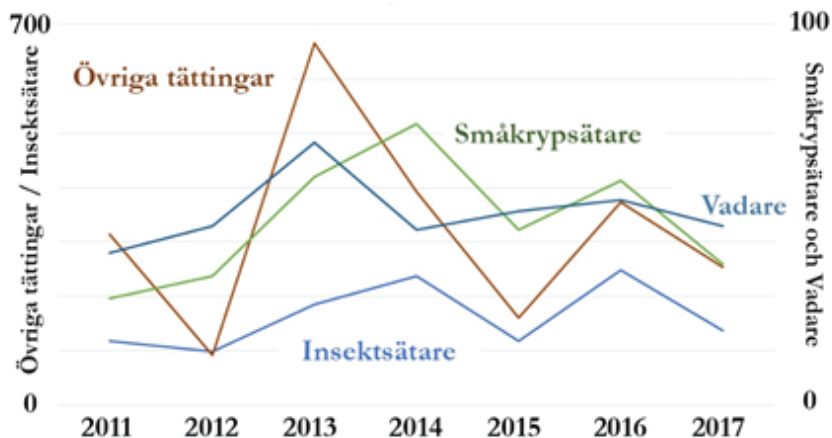
Individantalen var färre 2017 än 2016 och därmed bör det kunna konstateras att häckningssäsongen var väldigt tuff för fåglar som är beroende av nämnda födor. Grafen visar på en nedgång runt 35 %. Denna observation stöder även andra observationer som gjorts under året. I Kvismaren har ringmärkarna konstaterat ca 50 % 1k-fåglar i fångsten 2017 jämfört med 2016.

Referenser

- Artportalen.se
 SMHI, väderdata från Adelsö väderstation
 Sondell, J. 2017. Antal fångade fåglar vid Kvismaren 2017 i jämförelse med 2016. Fåglar i Kvismaren, årgång 33.

Slutsats

Det är svårt att dra någon entydig slutsats men troligen har kyligt och torrt väder försvarat ungfågelproduktionen 2017 jämfört med 2016. Mest tydlig är bristen på unga sångare på hösten. Det betyder i så fall att färre fåglar kommer att återvända från flyttningen våren 2018.

Figur 6. Antal individer (0-700 resp. 0-100 ex.) av valda arter i augusti månad.